

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Незамай Мар'яни Ігорівни «Формування
готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до
педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 015
«Професійна освіта (за спеціалізаціями)»**

1. Актуальність теми дослідження і отриманих результатів. Складна соціально-політична та економічна ситуація, яка склалася в окупованих Донецькій і Луганській областях, стала основним каталізатором посилення внутрішньої міграції, яка загострює низку соціальних, педагогічних, психологічних проблем. Зокрема, спостерігається її негативний вплив на психічний стан дошкільників (породжується тривожність, напруженість, почуття невпевненості в завтрашньому дні, стомленість від нестабільності, а, інколи, й жорстокість). Це виявляється в агресивності й ворожості в міжособистісному спілкуванні з однолітками та дорослими.

Таким чином, перед педагогічними колективами закладів дошкільної освіти (ЗДО) постають складні завдання і щодо сімей, і щодо дітей. А саме: допомогти адаптуватися до нових умов; створювати сприятливе середовище для всебічного особистісного розвитку дітей, задоволення їхніх соціокультурних потреб та інтересів у різних видах діяльності в ЗДО; систематично надавати допомогу родинам у складних життєвих ситуаціях задля успішного вирішення внутрішніх сімейних проблем.

Відтак, у вищій педагогічній освіті назріла потреба у формуванні готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб, яким має бути властива здатність до самостійних дій, осмисленого аналізу, реалізації професійних функцій на належному науково-методичному рівні.

Результати аналізу психолого-педагогічних досліджень, узагальнення досвіду роботи закладів вищої освіти (ЗВО) і закладів дошкільної освіти України дозволили визначити цілу низку протиріч між:

- зростанням вимог соціуму до удосконалення якості професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у царині педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб та недостатнім науковим обґрунтуванням окресленої складової їхньої готовності загалом;
- рівнем партнерства на паритетних засадах педагогів і осіб з внутрішньо переміщених сімей, утім, і дітей дошкільного віку та прогалинами в організації різних форм педагогічної взаємодії, а також їх належним методичним забезпеченням;
- станом співпраці різних інституцій щодо забезпечення нагальних потреб дітей із внутрішньо переміщених сімей та необхідністю її посилення на регіональному й загальнодержавному рівнях.

Вирішення визначених протиріч можливе за умови впровадження в освітній процес закладів вищої освіти системи цілеспрямованої роботи з формування готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб.

Різні аспекти означеної готовності були предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, однак багато питань порушеної нами проблеми наукового пошуку залишаються ще не вирішеними. Зокрема, вимагають подальшого дослідження, узагальнення та систематизації питання удосконалення форм і методів формування готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб у закладах освіти різного типу; упровадження зарубіжного досвіду формування готовності майбутніх вихователів до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб в умовах інтегрування ЗВО України в європейський освітній простір.

Відповідно об'єктивна потреба у висококваліфікованих фахівцях дошкільної освіти, актуальність проблеми в межах сучасної парадигми вищої педагогічної освіти, її недостатня теоретична розробленість зумовили вибір теми дисертаційної роботи.

2. Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри

теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» - «Підготовка майбутнього педагога до професійної діяльності в умовах трансформації суспільного устрою та інтегрування України в європейський освітній простір» (2017-2022 рр., Державний реєстраційний № 0106U009432). Тему дисертації затверджено та призначено наукового керівника Вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (витяг з протоколу №10 від 31 жовтня 2017 р.); уточнено тему (витяг з протоколу №6 від 24 червня 2021 р.) Вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

3. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *уперше*:

- проаналізовано стан досліджуваної проблеми, нормативно-правове забезпечення щодо надання психолого-педагогічної допомоги дітям із внутрішньо переміщених родин в Україні й уточнено сутність понять «готовність», «педагогічна взаємодія», «підходи до організації педагогічної взаємодії», «готовність до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб»;
- визначено компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний), критерії сформованості мотиваційно-ціннісного компонента: спрямованість мотивації майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в професійній діяльності; наявність сформованої готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної до використання сучасних педагогічних технологій; прагнення до саморозвитку, самовдосконалення в педагогічній діяльності; когнітивного: володіння знаннями про технології педагогічної взаємодії з дітьми внутрішньо переміщених сімей, їхній зміст, структуру і методику впровадження у діяльність із означеною категорією сімей; діяльнісного: формулювання цілей і завдань педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб; добір форм і технологій (методи, прийоми, засоби) на основі урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей; створення інтерактивних ігор, проблемних ситуацій; укладання портфоліо (технологічні карти, конспекти занять, створення ділових ігор, кейсів, казусів, електронних дидактичних посібників для дітей

дошкільного віку); самоаналіз педагогічної діяльності та діяльності всіх учасників взаємодії у ЗДО на її різних етапах, показники готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб та формування готовності у трьох вимірах рівневої якості: (високий, середній, низький);

- теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб (формування позитивної мотивації до налагодження педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб; доповнення змісту педагогічної практики блоком завдань, які передбачають роботу з сім'ями дітей ВПО; використання новітніх освітніх технологій формування готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб);

- розроблено модель процесу формування готовності майбутніх вихователів ЗДО до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб;

- удосконалено форми (лекції; семінарські заняття, практичні заняття, педагогічна практика та ін.), методи (робота в малих групах, метод щоденника, метод «мозкового штурму», ділова гра, кейс-метод, метод випадку, чат-дискусії тощо).

Подальшого розвитку набули сутнісні характеристики якості рівнів готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб у трьох її вимірах: високий, середній, низький.

4. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в доведенні доцільності впровадження експериментально обґрунтованих умов ефективного формування готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб на етапі їхньої фахової підготовки; *розробці* дидактико-методичного супроводу (спецкурс «Сучасні педагогічні технології в закладі дошкільної освіти», навчально-методичний посібник «Педагогічна взаємодія вихователя ЗДО із

батьками внутрішньо переміщених дітей: теорія та практика»); Положення й висновки дослідження можуть стати підставою для визначення стратегічних напрямів педагогічних досліджень, спрямування зусиль науковців на вирішення найбільш актуальних і значущих завдань, обґрунтування пріоритетів у науці. Матеріали дослідження можуть бути використані для розроблення навчальних планів, програм, підручників, навчальних посібників, педагогічних програмних засобів, модернізації методичних матеріалів для очної, заочної та дистанційної форм навчання у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб у закладах вищої освіти.

Апробовані результати наукового дослідження, його висновки і рекомендації можуть бути корисними для студентів, аспірантів, науково-педагогічних працівників ЗВО та вихователів закладів дошкільної освіти під час підвищення ними своєї професійної кваліфікації.

Обґрунтовані в дослідженні результати впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти України: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (акт про впровадження № 03.04-29/151 від 19.07.2021р.), Львівський національний університет імені Івана Франка (акт про впровадження № 2436-Н від 12.07.2021р.), Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка (акт про впровадження № 01-09/3-197 від 29.06.2021 р.), Мукачівський державний університет (довідка про впровадження № 940 від 05.07.2021 р.), Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (акт про впровадження № 365 від 02.07.2021 р.).

5. Особиста участь автора в одержанні наукових та практичних результатів, що викладені в дисертаційній роботі.

Дисертацію виконано на кафедрі теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки початкової освіти Лисенко Олександра Миколаївна.

Розглянувши звіт подібності щодо перевірки на плагіат, рецензенти дійшли висновку, що наукова робота Незамай М. І. є результатом самостійних досліджень здобувача, відзначається змістовністю, обґрунтованістю ключових позицій, не містить елементів плагіату та текстових запозичень. Матеріали дисертації подано логічно, послідовно, з дотриманням наукового стилю викладення.

6. Перелік публікацій за темою дисертації.

Основні положення та результати дисертації відображено в 20 одноосібних друкованих працях, із них: 1 – навчально-методичний посібник; 7 - у наукових фахових виданнях України; 3 – у періодичних наукових виданнях інших держав; 9 наукових статей та тез доповідей, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Список публікацій Незамай М. І. за темою дисертації

Навчально-методичний посібник

1. Незамай М. І. Педагогічна взаємодія вихователя ЗДО із батьками внутрішньо переміщених дітей: теорія та практика : навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2021. 250 с.

Статті в наукових фахових виданнях України

2. Незамай М. І. Адаптація та психолого-педагогічний супровід дітей дошкільного віку з внутрішньо переміщених родин. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. Вип. 69. С. 139 – 143.
3. Незамай М. І. Зміст, форми та методи формування готовності майбутніх вихователів ЗДО до педагогічної взаємодії з внутрішньо переміщеними дітьми та їхніми батьками. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. Вид-во: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. №5-6 (99-100). С. 126-136.

4. Незамай М. І. Модель формування готовності майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти до педагогічної взаємодії з дітьми з внутрішньо переміщених сімей. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. Вип.196. С. 209-214.

5. Незамай М. І. Педагогічні умови формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до роботи із внутрішньо переміщеними дітьми. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка*, 2020. Вип. 31. С. 45-50.

6. Шуп'яна М. І. Гаазька конвенція: усиновлення іноземцями дітей, які є громадянами України в реаліях та перспективах. *Освітній простір України*. Івано-Франківськ, 2018 р. Вип. 12. С. 36-41.

7. Шуп'яна М. І. Конституційно-правовий захист дітей із внутрішньо переміщених сімей у руслі сучасного законодавства. *Освітній простір України*. Івано- Франківськ, 2018 р. Вип. 14. С. 172-177.

8. Шуп'яна М. І. Культурно-історичні аспекти формування суб'єктивних прав внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. Вип. 10, Том 2. С. 35 – 38.

Статті у періодичних наукових виданнях інших держав

9. Незамай М. І. Особливості організації психолого-педагогічної допомоги дітям із травмою війни у сучасних дослідженнях. *Herald pedagogiki. Nauka I Praktyka. An International Journal*. 48 (10.2019). Warszawa, 2019. С. 60 – 65.

10. Незамай М. І. Особливості спілкування вихователя ЗДО з дітьми внутрішньо переміщених осіб. *Knowledge, Education, Law, Management (KELM)*. 2020. № 3 (31), vol. 1. С. 21-26.

11. Nezamai M. Experimental verification of the efficiency of preschool specialists for pedagogical interaction with internally displaced families.

Наукові статті та тези доповідей, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

12. Незамай М. І. Вимушене переміщення осіб як гуманітарна проблема сьогодення. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 15-16 листопада 2019 р. Запоріжжя, 2019. С. 44 – 48.

13. Незамай М. І. Компоненти, критерії і показники готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб. *Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук XXI століття* : матеріали міжнар. наук. конф., м. Черкаси, 7 серпня 2020 р. Черкаси : МЦНД, 2020. Т. 2. С.52-55.

14. Незамай М. І. Організація освітнього процесу з дітьми ВПО. *Особистість, сім'я і суспільство: питання педагогіки та психології* : збірник тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 27-28 листопада 2020 р. Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2020. С. 87-90.

15. Незамай М. І. Основні форми роботи вихователя ЗДО з внутрішньо переміщеними сім'ями. *Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в Україні* : збірник тез наукових робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 23-24 серпня 2019 р. Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. С. 106 – 108.

16. Незамай М. І. Формування професійної готовності майбутніх вихователів ЗДО до педагогічної взаємодії з внутрішньо переміщеними дітьми: теоретичний аспект. *Virtus: Scientific Journal* / Editor-in-Chief M.A. Zhurba. April. № 43. 2020. С. 128-131.

17. Шуп'яна М. І. Аналіз порушених прав дитини в умовах ведення військових дій на території України. *Актуальні проблеми психології та педагогіки* : збірник тез міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 9-10 листопада 2018 р. Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2018. С. 38-40.

18. Шуп'яна М. І. Напрями соціально-педагогічної діяльності з дітьми внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Теоретичні та методичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології* : тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 22-23 червня 2018 р. Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2018. С. 45-48.

19. Шуп'яна М. І. Ранкова зустріч – як активна форма роботи з дітьми з внутрішньо переміщених сімей. *Сучасні досягнення вітчизняних вчених у галузі педагогічних та психологічних наук* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 1-2 березня 2019 р. Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2019. Ч.2. С. 60-64.

20. Шуп'яна М. І. Стан проблеми організації навчально-виховної діяльності з дітьми внутрішньо переміщених осіб у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях. *International Multidisciplinary Conference «Science and Technology of the Present Time : Priority Development Directions of Ukraine and Poland»*, Wolomin, Republic of Poland, 19-20 October 2018. Volume 4. Wolomin : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. P. 47-51.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Незамай Мар'яни Ігорівни «Формування готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб» є завершеним науковим дослідженням, що висвітлює актуальну тему та має теоретичне та практичне значення.

Представлене дослідження повністю відповідає паспорту спеціальності 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» та вимогам Постанови «Про присудження ступеня доктора філософії», затверджених Кабінетом Міністрів України від 06.03.2019 р. із змінами та доповненнями.

Дисертація Незамай Мар'яни Ігорівни «Формування готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до педагогічної взаємодії з сім'ями дітей внутрішньо переміщених осіб» рекомендується до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)».

Рецензенти:

Доктор педагогічних наук, професор

Вікторія СТИНСЬКА

Кандидат педагогічних наук, доцент

Оксана КІЛІЧЕНКО

24.09.2021р.

